

Perles de la nit. Poetes andalusines

Visat núm. 19

(abril 2015)

por Neus Tirado Gual

Margarida Castells (Torelló, 1962) i Encarna Sant-Celoni (Tavernes de la Valldigna, 1959) van publicar l'any 2013 *Perles de la nit. Poetes andalusines*. L'obra, una traducció delectable, aplega gairebé tota l'obra conreada per poetes andalusines que s'ha conservat. Un enfilall de perles, un seguit d'emocions, que ens sorprenen, ens encisen, ens aclaparen.

És evident que la figura femenina no s'ha considerat mai part indispensable de la història universal ni, consegüentment, de la cultura ni de la literatura universals. Paral·lelament a aquest factor, sembla que hem oblidat o renegat una part de la nostra història i, per tant, de la nostra identitat, que ens pertany: la de l'Àndalus. Podríem dir, llavors, que *Perles de la nit. Poetes andalusines* és, en certa mesura, una manera d'obligar-nos a recordar qui som i d'on venim?

Margarida Castells. Sí, sí que és una manera d'ajudar-nos a recordar qui som i d'on venim.

Encarna Sant-Celoni. Però, quant a oblidar o a renegar una part de la història, depèn del territori de què parlem.

Margarida Castells. És cert. A Catalunya hi ha moltes reticències a reconèixer el nostre passat andalusí.

Encarna Sant-Celoni. Sí, mentre que al País Valencià, si més no teòricament, no hi planteja cap problema: les festes de moros i cristians, per exemple, se celebren en gairebé totes les festes de poble.

Com naix la idea d'emprendre un projecte tan delicat i exquisit com aquest? Sou vosaltres que la proposeu o és una editorial que mostra interès de publicar l'obra?

Encarna Sant-Celoni. Tant la idea com el projecte van ser nostres. Sobretot de Marga.

Margarida Castells. Sí. La idea em va venir arran d'una conferència que va tenir lloc l'any 2000, dins d'un cicle de «Dona i Literatura» dedicat a la literatura àrab.

Hem de tenir en compte que, darrere d'aquest enfilall de perles, hi ha una gran labor de recopilació i de documentació de tots els poemes que hi apareixen. En quin moment començàreu i quin procés seguíreu?

Encarna Sant-Celoni. Començàrem, aproximadament, l'estiu del 2011.

Margarida Castells. De primer, vam reunir tota la documentació existent que vam poder, tant d'originals àrabs com d'estudis sobre el tema i, després, vam seleccionar els materials definitius: és a dir, els originals a partir dels quals treballàrem.

Mai no és fàcil traduir, però encara és més complicat traduir poesia. I, si ens endinsem en traduccions de poesia àrab clàssica, ens podem fer a la idea que les dificultats es multipliquen. Com vau aconseguir poder reflectir i traslladar amb la màxima fidelitat els textos originals sense deixar de banda la bellesa, la sensibilitat i la musicalitat de cadascun dels versos?

Margarida Castells. Amb molta feina i molta paciència. Teníem clar de bell començament que no volíem fer una nova versió dels poemes, sinó que volíem traduir-los.

Encarna Sant-Celoni. Exactament. Partíem d'una primera traducció, tan literal com fos possible, de cada paraula, cada vers, a partir de la qual treballàvem el text en català. Jo no sé àrab; per tant, Marga m'oferia la traducció literal i la transcripció dels versos per poder llegir-los i jo m'encarregava de donar-los forma en català.

Quin model de llengua vau adoptar en aquestes traduccions? Diríeu que a l'hora d'abordar una obra d'aquestes característiques s'ha d'abraçar la llengua en totes les seues variants i possibilitats? Us heu establert, de manera explícita o implícita, limitacions en la llengua que heu emprat?

Encarna Sant-Celoni. En principi, la nostra idea era prioritzar la variant estàndard valenciana, tant per la situació lingüística del País Valencià, com per la seua major tradició àrab, mora. Però, en presentar el projecte a l'editorial, vam haver d'abandonar el model lingüístic triat i «catalunyitzar» la morfologia de sempre: *meva, teva, seva*; present d'indicatiu amb *-o*, present de subjuntiu amb *-i*, i canviar algunes formes lèxiques per geosinònims orientals.

Margarida Castells. Les editorials catalanes, en general, són molt intransigents en aquest aspecte i, sobretot en el camp de les traduccions, és difícil que admetin variants lingüístiques d'altres llocs dels territoris de parla catalana. Val a dir també que les institucions que haurien de promoure'n el coneixement es dediquen precisament al contrari i, a Catalunya, la ignorància del públic lector sobre l'existència d'aquesta realitat és general i preocupant.

Com és l'experiència de col·laborar en un projecte d'aquesta índole? Resulta fàcil posar-vos d'acord en els diversos aspectes de l'obra i establir la versió definitiva? Heu treballat de manera paral·lela en la mateixa disciplina o heu adoptat papers diferents?

Encarna Sant-Celoni. Meravellosa. Jo ja tenia experiència en cotraducció del danès i de l'àrab i amb Marga va ser molt fàcil: bufar i fer ampolles.

Margarida Castells. Va ser una experiència molt enriquidora. És cert que vam adoptar papers diferents, perquè cadascuna té la seva especialitat. Encarna és poeta i narradora i jo, arabista. El punt que ens uneix és que totes dues som traductores.

Com comenceu a introduir-vos en la cultura àrab? Quines circumstàncies us porten a interessar-vos pels textos clàssics?

Encarna Sant-Celoni. A totes dues preguntes, la meua resposta és gràcies a Marga.

Margarida Castells. Vaig introduir-me en la cultura àrab estudiant filologia semítica a la Universitat de Barcelona, però va ser decisiu el fet de viatjar pel món àrab i de viure-hi. A Síria, on em vaig estar tres anys, em vaig enamorar de la literatura àrab i, sobretot, de la poesia clàssica. Als països àrabs, de fet, és fàcil trobar gent que sap de memòria una gran quantitat de poemes antics, que es continuen transmetent oralment, sense necessitat de passar per l'escola per aprendre'ls.

Malgrat que l'Àndalus forma part de la nostra història, gran part de la població desconeix l'immens paper cultural que va exercir i, per tant, la literatura que s'hi va conrear. Creieu que, després de tot,

se n'han fet força traduccions o considereu que encara queda molta feina per davant?

Margarida Castells. Bé, de la literatura andalusina, des dels anys vuitanta se n'han fet unes quantes traduccions al català; però, tenint en compte el volum existent de textos conservats -d'autors masculins, i tant de narrativa com de poesia-, la feina per fer és enorme.

Quin paper jugava la poesia a l'Àndalus? Creieu que es pot comparar amb la poesia trobadoresca?

Margarida Castells. A l'Àndalus, com a la resta del món àrab de l'època, la poesia era el gènere literari per excel·lència i hi tenia un rol social molt rellevant, perquè tothom hi tenia accés: no depenia del fet de poder accedir a aprendre de lletra -exclusiu de les classes nobles- i es transmetia tant oralment com per escrit. Als infants, se'ls ensenyava les beceroles mitjançant poemes didàctics i, d'altra banda, els qui exercien el poder polític eren tan conscients del valor i de la influència popular de la poesia que no estalviaven diners a l'hora de promocionar-la com a eina de propaganda.

Encarna Sant-Celoni. Hi ha estudis que demostren la relació entre l'amor cortès i la poesia amorosa conreada per poetes andalusins. Tot i això, cal tenir en compte que la poesia àrab clàssica és molt més diversa -quant a temàtica, i tant si està escrita per dones o per homes- que la trobadoresca; en trobem de tota mena: satírica, panegírica, bàquica, religiosa, paisatgística, etc.

Tota aquesta tradició literària ha tingut continuïtat i ha influït en les diferents literatures peninsulars?

Margarida Castells. Per descomptat que sí, i la tradició literària medieval i premoderna és plena d'exemples que no paren de ser objecte d'estudis acadèmics, com ara els dedicats a Ramon Llull, a Joanot Martorell, a les obres literàries patrocinades per Alfons X el Savi o a Cervantes. Tanmateix, després del decret d'expulsió dels moriscos promulgat per Felip III el 1609 -que afectà principalment el Regne de València, el qual va perdre gran part de la seva població-, la península Ibèrica va girar l'esquena a tot allò que fes «olor de moro».

Segons expliqueu en la introducció del llibre, eren les dones de classes benestants, lliures però recloses, i les esclaves ensinistrades en les arts les que escrivien aquests poemes. Tanmateix, esmenteu que potser les dones participaven en la composició i la transmissió oral de poemes tan activament com els homes. Els poemes que ens han arribat són tots de creació pròpia o hi ha reculls de poesia que circulava oralment?

Margarida Castells. D'una banda, ens ha arribat molta obra anònima que, segurament, reproduïx la tradició oral i, de l'altra, hem de tenir en compte que només s'han conservat versos de vint-i-sis poetes andalusines, tot i que tenim constància del nom d'algunes més, fins a arribar a la quarantena. Els poemes que recull aquest llibre són d'obra pròpia, però això no treu que la resta de poetes fossin autores de molts dels textos anònims que ens han arribat.

Actualment, malgrat la situació de vegades complicada que pateixen les dones al món àrab, trobem poetes excepcionals. Creieu que s'emmirallen, en algun aspecte, en les poetes àrabs clàssiques i que són el reflex d'una tradició que continua?

Encarna Sant-Celoni. Evidentment: el corpus literari àrab actual inclou la pròpia tradició i també, és clar, la tradició literària occidental, indefugible en el món en què vivim. La influència occidental en la literatura àrab i la tensió que provoca envers els models literaris clàssics comença a manifestar-se a partir de la segona meitat del segle XIX, el gran segle del colonialisme europeu. Quant als nostres dies, i malgrat la complicada situació que sovint viuen, les poetes àrabs no callen, sinó que continuen produint i escrivint, i, si no poden publicar per mitjà dels canals tradicionals, ho

fan per via dels recursos d'Internet.

Em fa l'efecte que, de la mateixa manera que *Perles de la nit. Poetes andalusines* ens acostava un conreu literari desconegut per a molts de nosaltres, potser una antologia de poetes àrabs modernes ens aportaria un bagatge literari ric i meravellós que ens permetria concebre i conèixer una realitat que no estem acostumats a veure. Què en penseu?

Encarna Sant-Celoni i Margarida Castells. Naturalment, tota aportació en aquest sentit seria interessantíssima; ara bé, qui s'atreveria a fer una antologia de poetes europees actuals o, a tot estirar, de poetes «occidentals»? Nosaltres no gosàriem fer-ne una de l'anomenat *món àrab* perquè abasta un territori geopolític molt ample i complex. Una antologia de poetes àrabs modernes suposaria haver de triar entre milers i milers de llibres editats en un munt de països diferents. I quin criteri ens guiaria? Potser seleccionar una poeta per cadascun dels 22 estats que actualment formen part de la Lliga Àrab? I les poetes arabòfones que no han nascut ni viuen en cap d'aquests estats? No, avui dia aquesta empresa només significaria donar ales a l'estereotip de la «dona àrab» des del nostre punt de vista i, ara mateix, això no ens motiva.

Perles de la nit. Poetes andalusines. Traducció de Margarida Castells i Encarna Sant-Celoni. Martorell: Adesiara, 2013.